

Maailmanluokan visioita, valloitusta ja valtakuntien rakennusta

BLACK, JEREMY (2004). *Visions of the world. A history of maps*. 176 s. Mitchell Beazley, London.

Kartografisten historiikkien taso vaihtelee. Osa on pikkutarkkaa tutkimusta, kuten esimerkiksi Chicagon yliopiston kustantamon julkaisema massiivinen, moniosainen ja kallis *History of cartography* -sarja (<<http://feature.geography.wisc.edu/histcart/>>). Osa puolestaan on ylimalkaisia kuvakirjoja, joihin koottuja karttoja yhdistää lähinnä se, että ne näyttävät jotakuinkin vanhoilta ja julkaisu-oikeudet on saatu halvalla. Jotkut kartografian historian yleisesitykset tuntuvat tyylillisesti kuivilta ja käsittelytapansa vuoksi vanhentuneilta.

Tämä ei päde historioitsija Blackin kirjaan. Hän on tehnyt varsinaisen silmäkääntötempun. Hän on ensinnäkin saanut kartografian historian mahtumaan vajaan 200 sivuun. Toiseksi hän kertoo niillä kaiken oleellisen, sujuvasti ja herkullisesti, ja onnistuu näin popularisimaan usein vaikeaksi miellettyä aihepiiriä erittäin hyvin. Silti hän tuo selvästi esiin uusinta tutkimusta edustavan poliittis-yhteiskunnallisen näkökulman. Blackin aiemat, akateemiset kartografiset julkaisut *Maps and history*

(1997a) ja *Maps and politics* (1997b) ovat nekin kiinnostavia ja helppolukuisia, mutta niissä keskitytään suppeammin tiettyihin teemoihin. Uutukaisensa esipuheessa Black toivoo pystyvänsä välittämään karttojen kiehtovuuden myös lukijoille – ja täyttää odotukset.

Black punoo karttojen tarinan kronologiaksi, mikä onkin luonnollinen käsittelytapa. Ensimmäisessä luvussa hän esittelee kartoitusta ennen länsimaisen kirjapainotaidon aikaa. Useissa kulttuureissa tehtiin karttaesityksiä eri menetelmin jo varhain, mutta länsimaiselle kartografialle loivat perustan antiikin aikana kehittynyt mittaus ja Ptolemaioksen kehittämä projektio-oppi. Keskiäika toi mukanaan mentaalisen, jumalallisen maailmankuvan. Kolumbuksen ensimmäinen harharetki käynnisti eurooppalaisen maailmanvalloituksen. Toisessa ja kolmannessa luvussa Black käsittelee 1500–1700-lukujen nopeasti laajenevaa ja tarkentuvaa maailmankuvaa ja yhteiskunnallista muutosta. Maailma jaettiin ja rajattiin kotona ja kaukomailla. 1800-luvulla kartografia monipuolistui entisestään, mutta varsinaisen vallankumous koettiin 1900-luvulla, ensin ilmakuvauksen ja sitten tietokonekartografian myötä.

Black tukee kerrontaansa lukuisilla vuosiluvuilla ja nimillä. Keskeiset kartografian kehitykseen vaikuttaneet henkilöt mainitaan, tärkeimmistä hän kirjoittaa enemmän. Kartoituksen ja maailmankuvan laajenemisen historiaa hän ei kuitenkaan kirjoita pelkästään ”merkkimiesten” kronologiana, vaan erityisesti yhteiskunnallisen ja poliittisen kehityksen kautta. Tietääpä Black mainita senkin, että Suomen Maantieteellisen Seuran vuonna 1899 julkaisemalla *Suomen Kartastolla* osoitettiin voimakkaasti mieltä Venäjän hallintoa vastaan.

Kirjan vahvuutena onkin juuri sen yhteiskunnallinen ote. Kartografia esitetään prosessina, jossa karttojen valmistus, käyttö ja tulkinta ovat vahvasti sidoksissa yhteiskunnalliseen ja poliittiseen kehitykseen. Näitä teemoja ei monessakaan kartografian historian yleisteoksessa ole vielä korostettu. Kirjan aiheissa on muutamia ”brittipainotuksia”, kuten kartanoiden maiden ja Intian kartoitus. Historiasta löytyy kuitenkin lukuisia samantapaisia hankkeita, joten nämäkään tarinat eivät jää irrallisiksi. Black osoittaa lukuisin esimerkein, miten kartat ovat olleet suurten visioiden, imperialistisen siirtomaiden valloituksen ja kansallisvaltioiden ”rakennusprojektien” tärkeitä välineitä. Sota-ajan uutisissa ja poliittisessa propagandassa luotiin vahvoja mielikuvia karttojen avulla, kaunokirjallisuudessa puolestaan mielikuvituksen avulla karttoja kokonaisista maailmoista.

Kirjoittaja myös esittelee kiitettävän monipuolisesti kartoittajia ja kartografisia perinteitä eri puolilta maailmaa. Kartografian historia on yleensä ollut ”valkoisten valloittajien” historiaa. Black ei kuitenkaan sorru tarkastelemaan kartografian kehitystä yksipuolisesti eurooppalaisena ilmiönä ja eurooppalaisia karttoja ylivertaisina tuotteina. Hän esittelee muun muassa Amerikan alkupe- räiskansojen karttaesityksiä sekä Aasian maiden kartta- tuotantoa – ja syystä, tehtiinhän Kiinassa korkeatasoisia karttoja jo vuosisatoja ennen Euroopan kuuluisien kartta- huoneiden syntyä.

Teoksen kuvat ovat korkealaatuisia. Vaikka kaikkia karttoja ei ole kuvattu kirjaan kokonaan, ne on rajattu

asianmukaisesti. Painojälki on niin hyvää, että lähes kaikkien karttojen yksityiskohtia on mahdollista tarkastella. *Peutingerianan* (roomalaisen tiekartan) kopio kädessä voisi hyvin lähteä matkaan tai vaihtoehtoisesti kokeilla, päätyisikö Lontoosta Bristoliin vuoden 1675 tiekartan ohjaamana. Mukaan on valittu mahdollisimman monipuolinen otos erityyppisiä karttoja. Vanhimpia esityksiä ovat kiinalainen tähtikartta kaudelta 618–906 ennen ajanlaskumme alkua ja mesopotamialainen kivitaulu noin vuodelta 600 ennen ajanlaskumme alkua, uusimpia satelliittikuvista valmistetut kartat ja GPS-pohjainen navigointikartta. Näiden välille mahtuu kaikkea ”perinteisistä” mappamundeista, portolaaneista, topografisista ja teemakartoista korealaiseen maailmankarttaan, Lontoon köyhyyskarttaan (jossa katujen väriyksellä osoitettiin sitä asuttava sosiaaliluokka) ja Adolf Hitlerin kasvo- kuvalla koristettuun kolmannen valtakunnan karttaan.

Tutkimuskäytön kannalta pienenä heikkoutena on se, ettei Black viittaa tekstissään täsmällisesti, tosin teoksen loppuun hän on listannut kelpo valikoiman kartografian historiaa käsittelevää kirjallisuutta. Lähdeviitteiden puuttuminen osoittaa, että kirja on mitä ilmeisimmin suunnattu tiedeyhteisöä laajemmalle lukijakunnalle. Populaarista otteesta huolimatta teos kuitenkin soveltuu erittäin hyvin myös akateemisen karttatutkijan kirjastoon ja esimerkiksi kartografian ja historian opetuksen oheislukemistoksi.

KIRJALLISUUS

- Black, J. (1997a). *Maps and history. Constructing images of the past*. 267 s. Yale University Press, New Haven & London.
 Black, J. (1997b). *Maps and politics*. 188 s. Reaktion Books, London.

KATARIINA KOSONEN

*Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*